

Samooplodne in samoneoplodne sadne vrste in sorte

Pri načrtovanju zasaditve sadnih rastlin moramo biti poleg klimatskih in talnih pogojev pozorni tudi na oprasnevalne donose. Sadne vrste in sorte se po uspešnosti medsebojne oploditve zelo razlikujejo. Poleg razvrstitve sadnih vrst na samooplodne in samoneoplodne, zasledimo še veliko posebnosti pri posameznih sortah. O dobri rodnosti sadnih vrst odločajo tudi vremenski pogoji v času cvetenja, oprasnevalci in sadjarji z ukrepi v nasadu.

Nekatere sadne vrste se lahko oplodijo z lastnim cvetnim prahom zato se imenujejo **samooplodne ali avtofertilne**. V tem primeru imamo lahko v vrtu posajeno le eno sorto neke sadne vrste. Med samooplodne se najpogosteje uvrščajo sorte marelic, breskev, višenj, sliv, ameriških borovnic in jagod. Vendar so tudi znotraj teh sadnih vrst primeri sort, ki se medsebojno ne morejo oploditi.

Samoneoplodne ali avtosterilne so druga skupina sadnih vrst, kater se ne mrejo oploditi s lastnim cvetnim prahom, temveč za oploditev potrebuje drugo sorto. V to skupino se v celoti uvrščajo jabolane, hruške in naši ter delno kutine, češnjje, orehi, leske, mandlji..

Natančnejše podatke o samooplodnosti oz samoneoplodnosti posameznih sort zasledimo v sadnem izboru za Slovenijo, ki ga najdemo na spletni strani Kmetijskega inštituta Slovenije. V tabeli so povzeti podatki nekaterih sadnih vrst in sort, ki se uvrščajo v seznam priporočenih sort A (sorte, ki se priporočajo za gojenje v večjem obsegu) in B (sorte tržno manj zanimive, lokalne oz se še preizkušajo).

Sadna vrsta	Samooplodne sorte	Samoneoplodne sorte
Jablana	-	vse sorte
Hruška	-	vse sorte
Naši	-	pretežno vse sorte
Kutina	delno sta: leskovačka, champion,	vranjska
Breskva	večina sort	
Marelica	nimfa, bergeron, pisana, tomcost, delno samooplodne: aurora, orange red, bora,	harcot
Češnja	sweet early, celeste, grace star, black star, early star, new star, sunburst, lapins, axel,	burlat, kordia, regina, early lory, merchant, vigred, garnet, van, summit, germersdorfska,
Višnja	gorsemska, lotovka, šumadinka, kelleris 16	

Sliva	čačanska lepotica, stanley, topfirst, čačanska rana, hanita, čačanska najbolja, valor, plumtastic	
Oreh		franquette, elit, fernor, fernette, lara
Leska		Istrska dolgoplodna, merveille de bollwiller, ennis tonda di giffoni, daria
Mandelj	tuono, supernova	nonpareil, ferragnes, texas, cristomorto
Jagoda	večina sort	pandora
Ameriška borovnica	vse sorte	
Črni ribez	nekaterne sorte	
Rdeči ribez	vse sorte	
Malina	nekaterne sorte	
Robida	Večinoma vse sorte	

Pri posameznih sadnih vrstah zasledimo tudi določene posebnosti. Pri jablanah se srečamo s diploidnimi sortami, ki so dobri opraševalci in triploidnimi sortami, ki so slabi opraševalci. V skupino triploidnih se od starejših sort uvrščajo grafenštajnc, pisani kardinal, boskopski in damasonski kosmač, kanadka, bobovec, štajerski pogačar, herbertova reneta, od novejših sort pa jonagold in mutsu. Pri sortah jablan moramo upoštevati tudi čas cvetenja (zgodnje, srednje in pozno) saj se cvetenje med skrajnimi sortami lahko razlikuje tudi za deset dni. Zato za jablano izberemo vsaj dve do tri sorte, ki cvetijo v istem času, se dobro oplojujejo in niso oddaljene več kot 25 m.

Pri sortah hrušk in češenj se pogosto srečamo z intersterilnostjo, ko se dve sorti ne moreta oploditi med seboj. Zato moremo biti pri teh sadnih vrstah še bolj pozorni, da imamo posajenih več sort, ki se med seboj oplojujejo. V primeru, da imamo v vrtu težave z opraševanjem lahko na posamezne veje vcepimo opraševalne sorte.

Pri opraševalnih odnosih moramo biti pozorni tudi na sadne vrste, ki so dvodomne. Le te imajo moške cvetove na eni in ženske na drugi rastlini. Takšni primeri so pri aktinidiji, rakitovcu, ginku in delno pri murvi.

Poleg izbora opraševalnih sort imajo na oprašitev in oploditev veliko vlogo tudi zunanji dejavniki, med katerimi so temperatura, zračna vlaga, padavine, veter, prehrana rastlin,

bolezni in škodljivci in uporaba kemičnih sredstev. Med posameznimi leti se oplodnja zelo razlikuje in je lahko slaba ali prevelika.

Najpomembnejši opraševalci sadnih rastlin so žuželke, med njimi so na prvem mestu čebele, ki oprašijo od 70 do 80 % cvetov. Pomembni opraševalci so tudi čmrlji, divje čebele, ose in muhe. Še najuspešnejši med njimi so čmrlji, ki lahko prenašajo pelod tudi v hladnem, vetrovnem vremenu in večernih urah.

V zadnjem času vedno bolj spoznavamo pomen divjih čebel. V našem okolju živi nekaj sto vrst samotarskih čebel, ki jih lahko privabimo v svoje vrtove z gnezdilnicami v obliki šopov trstike ali 8 mm izvrtinami v kose lesa.

Nekatere sadne vrste oprašuje veter in jih imenujemo vetrocvetke. V to skupino se uvrščajo oreh, leska, kostanj, rakitovec. Pri njih zasledimo ločene moške in ženske cvetove, ki vedno ne cvetijo istočasno zato sami težje oplodijo. Tudi pri njih moramo poskrbeti za opraševalne sorte.

Na dobre oploditev sadja v vrtu lahko vplivamo s poznavanjem opraševalnih odnosov in razporeditvijo sort. Veliko se lahko sami naučimo z opazovanjem, zapisovanjem evidence sort, delovnih opravil, rodnosti dreves, gnojenja in zaščite.

Slika 1: Kutina sorte leskovačka rodi bolje, če ima opraševalno sorto.

Slika 2: Rakitovec je dvodomna rastlina in vetrocvetka

Slika 3: Pozebli ženski cvetovi murve

Slika 4: Pozebli plodiči češnje

Slika 5: Breskev je najbolj zanimiva za opraševalce, ker ima največji % sladkorja v medicini

Slika 6: Čmrlji so pogosti opraševalci marelic

Slika 7: Na vrtu lahko poskrbimo za opraševalce